

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון מ"ז

תשע"א

מחבר 361

המלחמה בעכו"מיות הפגאנית בדרך הרמב"ם

משנה, זבחים ה, ג:

חטאת הציבור והיחיד אלו הן חטאות הציבור, שעירי ראשי חודשים ושל מועדות שחיתתן בצפון, וקיבול דמן בכלי שרת בצפון. ודמן טעון ארבע מתנות, על ארבע קרנות.

כבר למדנו (משנה א) ש"קודשי קודשים שחיתתן בצפון". משנתנו מוסיפה שלא רק חטאות הפנימיות (של מזבח הזהב), אלא גם החטאות החיצוניות שהן חטאת הציבור, שעירי ראשי חודשים ושל מועדות וחטאת היחיד – שחיתתן וקיבול דמן בצפון. מדוע דווקא בצפון? האם רק כדי להבדיל בין קודשי קודשים וקודשים ובין קודשים קלים?

באנציקלופדיה המקראית, בערך "צפון", עמ' 751 כותב החוקר נחום סרנה:

הדעת נותנת שבחירת מקום השחיטה הייתה מותנית בשיקולים מעשיים בלבד, שהרי השחיטה לא הייתה מן המעשים החשובים ביותר בעבודת הקרבנות (שהרי שחיטה כשרה בזר שאינו כהן). גם קביעת לשכת הכהנים בני צדוק, שומרי משמרת המזבח, בצפון בית מקדשו של יחזקאל (יחזקאל, מ' 46) קשורה הייתה, כנראה, למקום השחיטה. ואין לראות בה שום מגמה יסודית לאוריינטציה צפונית. אף הנחת לחם הפנים על שולחן הזהב, על ירך המשכן צפונה לפני ה', אין בה כדי לערער מסקנה זו, כי גם בזיקה להעמדת המזבח כתוב: "לפני ה' תמיד" (ויקרא, כ"ד 3) והיא הונחה על ירך המשכן נגבה, בדרום (שמות מ', 24).

נראה שיש לדחות טיעונים אלה מפני שהתורה מייחסת לכך חשיבות רבה ובעקבות התורה חכמינו במשנה ובתלמוד הקדישו פרק שלם ל"איזהו מקומן של זבחים". וכך כותב הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (ה, ב-ג):

כיצד: קודשי קודשים אין שוחטין אותן, ואין מקבלין את דמן, אלא בצפון המזבח, בכל המקום שביארנו גבולותיו בתחילת ספר זה; וקודשים קלים שחיתתן וקיבול דמן, בכל מקום מן העזרה. ומניין שאין שוחטין קודשי קודשים אלא בצפון: שהרי נאמר בעולה "ושחט אותו על ירך המזבח, צפונה" (ויקרא א, יא), ובחטאת הוא אומר "במקום אשר תישחט העולה תישחט החטאת" (ויקרא ו, יח); וכשם שהחטאת נקראת קודש קודשים, כך העולה קודש קודשים. ובאשם הוא אומר "במקום, אשר ישחט את העולה, ישחטו את האשם" (ויקרא ז, ב). ושלמי ציבור הוקשו לחטאת, שנאמר "ועשיתם שעיר עיזים אחד, לחטאת; ושני כבשים בני שנה, לזבח שלמים" (ויקרא כג, יט); ולפיכך הן קודשי קודשים כחטאת, ונשחטין במקום שחיתתה. ומקום שחיטה, הוא מקום הקבלה.

מכאן יוצא שיש חשיבות רבה לצפון, ושהמקום גורם. לכן יש לנסות לשער השערות יצירתיות, ומקום הניחו לנו להתגדר בו. בטרם נשיב, נשאל עוד שאלה שנשאלה על ידי רבותינו ונוגעת למשנתנו: "אלו הן חטאות הציבור – שעירי ראשי חודשים ושל מועדות". מדוע בכל המועדות כתוב "ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם" (במדבר כח, כב) ובראש חודש כתוב "ושעיר עיזים אחד לחטאת לה" (כח, טו)?

רש"י מביא את דברי רבותינו במדרש:

כל שעירי המוספין באין לכפר על טומאת מקדש וקודשיו, ונשתנה שעיר ר"ח שנאמר בו לה? ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, שאין מכיר בחטא רק הקב"ה בלבד. ושאר השעירים למדים ממנו.

גם לרמב"ם הרציונליסט יש הסבר מעניין. במורה נבוכים (ג, מו) הוא מסביר תחילה מדוע אין מקריבין קרבנות אלא מבקר ומצאן, וכותב שעובדי עבודה זרה הקדומים עבדו לשדים, שמתדמים בצורה של עזים, ולכן היו קוראים לשדים שעירים, וכדי להתקרב אל ה', יש להילחם כנגד אותן דעות ולהתנפא מאותן "מחלות" על ידי הקרבתם לה'.

בהמשך לאותה מגמה של מלחמה באלילות היה חשש שמישהו יחשוב ששעיר קרבן החטאת של ראש חודש הוא קרבן לירח. לכן התורה הדגישה שזה ציווי לה' ולא לירח. בשאר הרגלים לא חששה התורה מפני שהם נקבעו בתאריך היסטורי שאין בהם כל סימן בטבע הכוכבים.

נשוב לשאלה הראשונה. הצפון, כידוע, הוא מונח גאוגרפי המסמן את הכיוון שמשמאלו של אדם הפונה אל השמש בעת זריחתה. משום כך שם נרדף לצפון הוא שמאל. גם בערבית צפון נקרא שמאל ודרום – ימאן. אכן, במקרא צפון בא כהיפוכו של נגב, של תימן ושל דרום.

בכל זאת אי אפשר להתעלם מהעובדה שבסמוך לקריעת ים סוף בני ישראל מצווים לחנות דווקא "לפני בעל צפון" (שמות יד, ב). הר צפון זה שימש בימי קדם לפולחן אלילי המכונה "בעל צפון". כמו כן באיוב (לו, כב) כתוב "מצפון זהב יאתה על אלה נורא הוד". במיוחד בדברי הנביאים מסוף בית ראשון יש גוון של אימה ופחד ברוח הצפון: "ואת הצפוני ארחיק מעליכם" (יואל ב, כ), "מצפון תפתח הרעה" (ירמיה א, יד) ועוד יותר מעשרים מקומות.

לגבי הפנייה למערב כנגד עובדי השמש, הרמב"ם במורה נבוכים (ג, ה) כותב:

וידוע כי עובדי ע"ז היו משתדלים לבנות היכליהם ולהעמיד פסיליהם במרומי המקומות שמוצאים שם, על ההרים הרמים, לפיכך קדש אברהם אבינו הר המוריה, מפני שהוא ההר הגבוה ביותר שם, ופרסם בו את הייחוד וקבע הרוח שמתפללים כנגדה והגבילה לפאת מערב לפי שקודש הקודשים במערב, והוא עניין אומנם שכינה במערב. וכוונת ביאור חכמים במסכת יומא שאברהם אבינו קבע את הרוח שפונים אליה בתפילה, כלומר בית קודש הקודשים. וטעם הדבר לדעתי כיוון שהייתה ההשקפה המפורסמת בעולם אז עבודת השמש ושהיא האלה, ואין ספק שהיו כל בני אדם פונים למזרח, לפיכך פנה אברהם אבינו למערב בהר המוריה, כלומר במקדש, כדי שיהיו אחוריו לשמש. הלוא תראה ישראל בזמן רשעים וכפירתם ושיבתם לאותן ההשקפות הקדומות הנפסדות מה עשו, אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחווים קדמה לשמש, והבן דבר נפלא זה.

המסקנה היא ששתי השאלות משלימות אחת את רעותה. גם השחיטה והקבלה בצפון, וגם החטאת לה' הם מלחמה בפגאניות העכו"מיות. דווקא בצפון, הכיוון שנחשב כמקור לעבודה זרה, שם אנו שוחטים את קרבנות קודשי הקודשים לריבונו של עולם.

בכך אנו מצהירים למעשה פעמיים בכל יום "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". מוסיף בעל השולחן ערוך (אורח חיים סא): "וצריך להאריך בחית של אחד, כדי שימלך הקב"ה בשמים ובארץ (כולל השמש והירח) [...] ויארך בדלית [...] שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומשל בד' רוחות השמים (כולל הצפון)".

הרב מרדכי זמיר

רב מועצת עמק יזרעאל

וחבר בחבר הנאמנים של המכללה

את הבסיס ואת היסוד לבניין הרוחני של האדם. על גביה מגיעה יראת הרוממות, שהיא זו המביאה ומפריחה באדם את כוחות החיים הטמונים בו מתוך קדושה, טהרה, הבנה והכרה.

כך כאמור פוסק הרמב"ם הלכה למעשה בהלכות תשובה י, ה):

לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

בעת הינקות עלינו לבסס את חינוך ילדינו על עיקרי תורת הגמול – השכר והעונש, בבחינת יראת החטא, כפי שמוחו, שכלו והרגשותיו מסוגלים לקלוט. אך לכשיגדל עלינו להפיח ולבנות בקרבו קומה חדשה, עליונה הרבה יותר של ידיעת ה' מתוך אהבה ומתוך הכרה והתחברות למעשים, לרצונות ולשאיפות שהיו מנת חלקו בתקופת הילדות.

יסוד זה קיים אף בפן הלאומי. היו תקופות במהלך שנות ההיסטוריה של עם ישראל שבהן יראת החטא היתה הדומיננטית והשלטת בלבותיהם של אבותינו, תקופות שבהן לא היה לקב"ה אלא "ד' אמות של הלכה". אלה היו שנים שבהן הושם הדגש ועיקר המסה על יראת החטא. הפחדים והחששות מפני העוונות היו מנת חלקם של רוב ככל קהילות הקודש של ישראל בגלות, מה שהביא עד מהרה את המארה של שכחת עצמיותנו ומהותנו כעם ישראל.

אך כעת, בשבוע ה' את שיבת ציון, עלינו לשוב אל המינון הנכון של שביל הזהב ולהשיב את יראת הרוממות אל מקומה הטבעי והבריא, המעניקה לאומה ככלל ולאיש הישראלי כפרט את האומץ והגבורה, האהבה והשמחה הן בעבודת ה' האישית של כל אחד ואחד הן בהמשך כינון עמנו וארצנו.

שי וקנין

אברך בכולל אורות יעקב, רחובות

בין הנושאים שבהם עוסקת פרשתנו בולט סיפור חטא העגל המהווה את מרכז הכובד לכל חטאי עם ישראל במדבר, שאת השלכותיו אנו רואים עד ימינו אלה (כדאיתא בסנהדרין קב ע"א: "אין לך פורענות שאין בה אוקיא מחטא העגל"). לאחר מכן מגיע ציווי-בקשה של משה רבנו אשר בקיומו יתוקן המעוות שנגרם מחטאי עם ישראל: "ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבד את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים י, יב).

רבים מהפרשנים תוהים על השילוב הניגודי והפרדוקסלי בין שני חלקי הפסוק, הדורש מהאיש הישראלי מצד אחד את היראה מהקב"ה ומנגד את האהבה, וכל זאת על מנת שבאמצעותם יוכל לעבוד אותו וללכת בדרכיו. במבט שטחי נראה הדבר כבלתי אפשרי. כיצד ניתן לפחד ולירא מדבר כלשהו העלול להביא לניכור ולריחוק, אך בו בזמן גם לנקוט בסממנים של רגשות אהבה וחיבה?

כדי לענות על כך יש להבדיל בין שני סוגי היראה ומדרגותיה: יראת החטא ויראת הרוממות. משמעותה של יראת החטא ומגמתה היא הבאת האדם למצב של פחד וחשש תמידי מפני תוצאות החטא והעונש הנוראי שעתיד לבוא בצדו. לעומתה, יראת הרוממות, מביאה את האדם לאי-עשיית החטא לא מפני חזיון העונש הפועם במוחנו הקודח, אלא כל קיום המצוות נובע מתוך הבנה והכרת המצוה והמציצה, ומתוך כך את המעלה, הסגולה והאמת הצרופה הקיימת בעשייתן.

אומר מרן הרב קוק זצ"ל: "לא נעקר את היסוד הגס של יראת העונש מקרב הגות רוחנו. אף על פי שרק בתחתיתה היותר שפלה של שדרת הרוח, וצריך הוא רק שם לקחת את מקומו" (מידות הראי"ה יראה, ז). פירושו של דבר, שהאדם כיצור מורכב אמור להכיל את שני המרכיבים הללו – יראת החטא ויראת הרוממות. שניהם צריכים להופיע, אך במינון שונה. יראת החטא, על אף פחיתות מעלתה, צריכה להוות

הנני שלחני עמותת אתגרים

עמליה צורן

"אתגרים גורמת לאנשים וילדים עם מוגבלויות להפוך את המגבלה למקפצה, להצלחה. בעמותת אתגרים אין ילא יכולי יש רק בני אדם ששוברים את גבול היכולת, שעושים את הלא יאומן!" (ימית מנחם, מתנדבת בעמותת אתגרים).

חלק מהמתנדבים בעמותת אתגרים הם צעירים וצעירות המגיעים דרך עמותת שלומית. אלו הם בוגרי תיכון אשר צה"ל החליט לפטור משירות צבאי מסיבות רפואיות או אחרות. אולם מאחר שאין הם מוותרים על הזכות לשרת את המדינה בכבוד ולתרום לחברה, הם בחרו להתנדב באמצעות עמותת אתגרים. מתנדבי העמותה מפעילים חוגי ילדים ונוער בתכניות שיקומיות חינוכיות בשעות אחר הצהרים, מעודדים פעילות עם בני משפחה, טיולי אתגר בטבע, מעודדים ספורט עממי והישגי להבלטת יכולתם ושילובם של אנשים עם צרכים מיוחדים בקהילה ובחברה, ותוך כך מעלים את המודעות הציבורית ליכולותיו של האדם הנכה.

אתגרים, עמותה שלא למטרות רווח, נוסדה בראשית שנת 1995 על ידי גרעין של נכי צה"ל, נכים אזרחיים ואנשי שיקום בכירים, במטרה לשקם פיזית, נפשית וחברתית, ילדים ונוער ובוגרים באמצעות פעילות ספורט אתגרי ונופש פעיל חוץ מועדוני. אתגרים פועלת למיצוי הפוטנציאל האישי הגלום באדם, לטיפוח מצוינות וליצירת דימוי חדש וחיובי בקרב ציבור הנכים עצמו ובעיני החברה בישראל. מנהל הספורט במשרד החינוך מכיר באתגרים כגוף רשמי המפעיל ענפי ספורט אתגרי לציבור הנכים בישראל.

להלן חלק מפעילויות העמותה:

יצירת שותפויות עם גופים ועם מוסדות כמו מועדוני ספורט ונופש פעיל של אנשים שאינם נכים כדי לשלב את הנכים בפעילות.

סבסוד הפעילויות במועדוני הספורט כדי ליצור שוויון הזדמנויות לציבור הנכים כך שיוכלו להשתתף בפעילויות בעלויות שוות לכל נפש.

הכשרת מדריכים ומאמנים לעבודה עם נכים בקורסים אקדמיים.

רכישה ופיתוח של ציוד ושל מתקנים המנגישים אתרי ספורט לבעלי מוגבלויות.

סיוע לביצוע מחקרים לתארים שני ושלישי על מנת להרחיב ולהעמיק את הידע האקדמי על הפעילות האתגרית בארץ ובעולם.

לעיון נוסף:

אתר אתגרים: <http://www.etgarim.org>